

Roman eller fackbok när ett psykfall beskrivs?

Torey L Hayden
Burpojken
Övers.: Dorothee Sporng
(Legenda)

DET ÄR VANSKLIGT att göra en bok med anspråk på såväl konstnärlig litterär kvalitet som övertygande informativ saklighet. Detta gäller i synnerhet litteratur med psykologisk och psykiatrisk bakgrund till storyn. Lyckade exempel finns, t ex Virginia Axlines Dibs söker sig själv, likaså Anneliese Ude-Pestols Fallet Betty och Hannah Greens Ingen dans på rosor, den senare dock med reservation för den högst tvivelaktiga diagnosen schizofreni.

Läkarromantikens tid förefaller dessbättre vara förbi. En del filmer ger en otäck vrångbild av psykologi och psykiatri. Filmen Gökboet uppges ha en symbolisk innebörd, som skulle motivera dess överdrifter och grotesker.

Men det ursäktar inte att man fascinerar publiken med direkta

medicinska felaktigheter av stora mått, visserligen blandade med psykologiska incidenter, som kan tänkas ha inträffat. I G-P omtalades för en tid sedan just Gökboet som en skildring av amerikansk mentalvård, presenterad som dokumentär — ett slag under bältet mot både psykiatri och psykologi. Filmen Family life, som bygger på Laings ideologi är en beklämmande variation på samma tema.

Boken Burpojken av Torey L Hayden är en berättelse om ett psykoterapeutiskt arbete med en 15-årig yngling som uppvisar en rik flora av symptom på allvarlig psykisk störning. Bilden dominerar till en början av pojakens stumhet. Från att ha kunnat tala övergår han i 7-årsåldern till att så småningom inte tala med någon.

Successivt börjar han under terapins gång kunna uttrycka sig muntligt. Han tillbringar större delen av sin tid under ett bord och forskansar sig där med stolar så att han sitter som i en bur. Han är övergiven av sina föräldrar och

bunden till institutionsvård sedan 7-årsåldern.

Skildringen av terapins gång är mycket spännande och fylld av dramatiska episoder. Psykiatriskt och psykologiskt är berättelsen knappast övertygande. Terapeuten är tydligen lärare men sägs vara "psykologutbildad" och hon dokumenterar detta med att flitigt nyttja medicinsk, psykiatrisk och psykologisk terminologi. Dock utan att förklara ordens betydelse och innebörd. Hon använder dessutom ofta sin ordrika terminologi felaktigt. Hon kallar t ex pojakens stumhet för "självvald mutism".

I fackspråket talar man om mutism respektive selektiv mutism. Om man överhuvudtaget använde uttrycket "självvald mutism" skulle det innebära att man uppfattade stumheten som simulerad.

Men det är kanske så författaren egentligen menar? Mot det självvalda talar dock pojakens livfullt skildrade vånda inför sina försök att tala. — Författaren kal-

lar pojakens utbrott av förtvivlan för hysteri ena gången, andra gången för delirium. Ambivalens behövde nog de flesta läsare få förklaring på, eftersom boken riktar sig även till allmänheten. Samma gäller behaviorism, trauma, frustration.

Personlighetsklyvning som författaren misstänker att hennes patient har, säger inte läsaren något i sammanhanget. Författaren kanske smakar på ett uttryck, som numera knappast används i seriöst psykiatriskt och psykologiskt arbete. Att hon kallar mongoloiden för mongolid kan vara ett tryckfel.

□ Grovt språk

Terapeuten har som första målsättning att lära patienten att tala, vilket hon också lyckas med. I sin tidigare verksamhet som pedagog uppger hon sig ha specialiserat sig på barn med talsvårigheter, vilket givetvis varit henne till stor hjälp i hennes arbete med "burpojken". Den psykoterapeutiska sidan av

hennes arbete måste man — med all respekt för hennes pedagogiska insats — ställa sig något frågande inför. Som terapeut förefaller författaren agera mest efter sina känslor och ibland rent av sitt tillfälliga humörläge.

Att patienter använder ett grovt språk i en terapeutisk situation av utlevande är inte märkligt — det hör till bilden och får ses som naturligt. Men nog måste man förvåna sig över hur flitigt svordomar används av bokens terapeuter, inte bara sinsemellan utan en och annan gång även i kommunikationen med patienten. Man möter lite för ofta uttryck som "ge fan i", "vad fan nu då", "djävligt" och "vad i helvete".

Jag har svårt att tänka mig en terapeutisk situation som skulle motivera terapeuten att till patienten utbrista: "Vad i helvete gör du?" — Man talar visserligen om "djärva terapeutiska grepp", som mycket erfarna terapeuter någon gång men *mycket sällan* kan tillåta sig, men man får inte

intrycket att Torey Hayden besitter vare sig erfarenhet eller kompetens som kan försvara att hon svär åt en patient.

Som underhållning är Burpojken en förträfflig bok. Den är spännande som en thriller, lättläst bortsett från alla oförklarade facktermer. För psykologiskt och psykiatriskt fackfolk måste Burpojken te sig som en orealistisk konstruktion. Författaren är kategorisk och övermaga i sitt avståndstagande från vetenskapligt dokumenterade teorier. Man får bilden av en terapeut i avsaknad av såväl kunskaper som den psykiska balansen man har rätt att begära av den som anförtros att operera i medmänniskors själsliv.

Författaren talar om hur hon i sitt tidigare arbete oftast fick gå med blånader på benen efter ständiga sparkar från patienterna. Åtminstone här i Sverige är den tid förbi när varje barnterapeut med självaktning betraktade blåttor som äretecken. I dag ser vi det som ett terapeutiskt missgrepp el-

ler olycksfall i arbetet om en terapeut tar stryk av en patient.

En liten indian flicka tas med i berättelsen — ganska omotiverat och likgiltigt för storyn synes det mig. Kanske ett "Verfremdungsförsök" (Brechts berättarteknik) — ett försök att ge läsaren distans till bokens intensiva empati ("inneord" för medkänsla och inlevelse) och möjligheter till reflexion, som hindrar spänningen i berättelsen att helt få övertaget?

□ Förakt för teorier

Torey Haydens förakt för teorier förklarar att man hos henne saknar den dynamiska pendling mellan förklaring och förståelse, som är ett villkor för en rätt bedriven psykoterapi. När man inte förstår går en självkritisk terapeut till sina vetenskapliga teorier för att undvika att som författaren till Burpojken (för att citera en psykolog av facket): "Sjunka ner i empatins heliga gytta" — ett terapeutiskt missgrepp.

Inga-Greta Agrell